

У РАДІ БОТАНІЧНИХ САДІВ ТА ДЕНДРОПАРКІВ УКРАЇНИ

<https://doi.org/10.5281/zenodo.3566646>

У 2019 р. відбулися дві сесії Ради ботанічних садів та дендропарків України (РБСДУ).

25–27 лютого у м. Києві у Національному ботанічному саду імені М.М. Гришка НАН України (НБС) відбулася сесія РБСДУ і міжнародна наукова конференція «Стратегії збереження рослин у ботанічних садах та дендропарках», присвячена 90-річчю від дня народження професора Тетяни Михайлівни Черевченко. У конференції взяли участь 85 співробітників із 27 установ (ботанічних садів і дендропарків, вищих навчальних закладів природничого та аграрного профілю різного відомчого підпорядкування) України, Республіки Білорусь, Польщі, Словаччини, Молдови, Російської Федерації, В'єтнаму. Було заслухано 34 усні доповіді та представлено 4 стендові.

Робота конференції відбувалася за такими напрямками:

- внесок професора Т.М. Черевченко у розвиток теоретичних засад інтродукції рослин в Україні;
- колекції рослин у ботанічних садах та дендропарках: облік, утримання, використання;
- структурна ботаніка та оцінка адаптаційної здатності рослин;
- фізіологія та біохімія інтродуцентів і рослин природної флори України;
- репродуктивна біологія рослин за умов збереження *ex situ*;
- біотехнологічні методи збереження фіторізноманіття;
- роль ботанічних садів і дендропарків у вивченні та запобіганні фітоінвазії.

Із пленарними доповідями про внесок Т.М. Черевченко у розвиток ботанічної науки і ботанічних садів та дендропарків України виступили чл.-кор. НАН України, д-р біол. наук, проф., директор НБС Н.В. Заіменко; чл.-кор. НАН України, д-р біол. наук, проф., директор Національного дендропарку «Софіївка» І.С. Косенко; д-р біол. наук, зав. відділом культурної флори НБС Д.Б. Рахметов; канд.

біол. наук, зав. відділом ландшафтного будівництва НБС М.І. Шумик; канд. біол. наук Н.В. Чувікіна; д-р біол. наук, зав. відділом тропічних і субтропічних рослин Л.І. Буюн та інші. Теплими спогадами про Тетяну Михайлівну поділилися її учні, колеги та послідовники. Від Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини — Г.А. Чорна, від Криворізького ботанічного саду НАН України — А.Ю. Мазур.

Ознайомила зі здобутками Центрального ботанічного саду НАН Білорусі у сфері збереження рідкісних видів вітчизняної флори А.В. Кручонок.

У доповідях було висвітлено багатогранну роль проф. Т.М. Черевченко в розвитку інтродукції рослин в Україні. Особливу увагу приділено принципам формування та утримання колекцій у ботанічних садах і дендропарках, оцінці можливості їх практичного використання. Обговорено різні стратегії збереження біорізноманітності рослин *ex situ*: підтримання унікальних колекцій живих рослин, розробку біотехнологічних методів розмноження рослин, насамперед рідкісних та зникаючих, для яких неприйнятні традиційні методи розмноження, створення банків вегетативних та генеративних пропагул *in vitro*.

Матеріали доповідей опубліковано у збірнику «Стратегії збереження рослин у ботанічних садах та дендропарках: Матеріали міжнародної наукової конференції, присвяченої 90-річчю від дня народження чл.-кор. НАН України, д.б.н., професора Тетяни Михайлівни Черевченко. — К.: Ліра-К, 2019. — 290 с.».

Учасники конференції відзначили, що в сучасних умовах, коли глобальні втрати біорізноманітності та деградація екосистем визнано актуальними проблемами, роль ботанічних садів та дендропарків, їх відповідальність за збереження рослинного біорізноманіття зростає. Ботанічні сади посідають чільне місце серед найбільш важливих та активних установ,

які беруть участь в охороні біорізноманіття *ex situ* та *in situ*.

Учасники Міжнародної наукової конференції та РБСДУ ухвалили таке:

1. Здійснювати послідовні дії, спрямовані на підвищення ролі ботанічних садів, дендропарків та університетів у збереженні біорізноманіття світової флори, шляхом поглиблення фундаментальних досліджень різноманітних аспектів біології розвитку рослин за умов збереження *ex situ* та *in situ*, поліпшення якості фундаментальної освіти, посилення зв'язку між освітою та науковими дослідженнями, координації спільної діяльності ботанічних установ, зміцнення їх зв'язків з науковими та освітніми установами інших країн.

2. Як першочергове завдання розглядати інноваційну діяльність ботанічних садів на основі фундаментальних досліджень. Забезпечити провідну роль вищих навчальних закладів у формуванні освітніх програм, спрямованих на підготовку фахівців у галузі збереження біорізноманіття рослин світової флори з необхідними знаннями в галузі таксономії, систематики, молекулярної біології, інформаційних технологій, обліку колекційних фондів.

3. Бюро РБСДУ розробити та винести на розгляд пропозиції щодо визначення пріоритетів при формуванні колекцій у різних ботанічних установах, розробити форму для проведення обліку колекцій для з'ясування їх генетичної і таксономічної різноманітності.

4. Конференція вважає необхідним активізувати діяльність у галузі визначення природоохоронного статусу видів рослин різних таксономічних груп, які вирощують у колекціях ботанічних садів, за критеріями IUCN (Міжнародного союзу охорони природи та природних ресурсів).

5. Для підвищення ефективності утримання колекцій живих рослин у ботанічних садах необхідна кооперація та координація зусиль. Найважливішими завданнями є застосування високих стандартів утримання колекцій, забезпечення їх наукової достовірності та інтеграція у світові бази даних PlantSearch, TreeSearch, ThreatSearch (BGCI).

6. Ботанічним садам і дендропаркам незалежно від відомчого підпорядкування проводити спільну наукову та освітню діяльність, сприяти розвитку та впровадженню прогресивних форм кооперації наукових досліджень вищих навчальних закладів та академічних наукових інститутів, посилити взаємодію в галузі трансферу та впровадження інноваційних технологій, зокрема інформаційних, розпочати вирішення питання щодо інтеграції даних про склад колекції до таких баз даних, як PlantSearch, TreeSearch, ThreatSearch, для виявлення пріоритетів щодо збереження колекцій.

7. Активізувати дослідницьку та аналітичну роботу в сфері міжнародного співробітництва, зокрема з країнами з високим рівнем біологічного різноманіття. Загальну координацію цього процесу покласти на РБСДУ.

8. Здійснювати поповнення колекцій у ботанічних садах та дендропарках з урахуванням міжнародних пріоритетів у галузі збереження біорізноманіття — International Agenda for Botanic Garden in Plant conservation (Wyse Jackson & Sutherland, 2000), Global Strategy for Plant Conservation (2010) та CITES Checklists.

9. Увести у практику проведення щорічних «круглих столів» із актуальних питань утримання, обліку колекцій та їх інтеграції в міжнародні бази даних.

10. Програму міжнародної наукової конференції «Стратегії збереження рослин у ботанічних садах та дендропарках», присвяченої 90-річчю від дня народження професора Т.М. Черевченко, вважати виконаною, доповіді схвалити. Відзначити високий науковий та організаційний рівень конференції.

На сесії РБСДУ обговорено шляхи відновлення наукових посад у ботанічних садах вищих навчальних закладів, питання щодо сплати земельного податку та захисту територій ботанічних садів від забудови і нецільового використання.

Було проведено екскурсії в оранжереї та лабораторії відділу тропічних і субтропічних рослин.

14–17 травня в м. Харкові відбулися сесія РБСДУ і міжнародна наукова конференція

«Інтродукція рослин: сучасний стан, проблеми та перспективи», присвячена 215-й річниці заснування Ботанічного саду Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна. Для участі в роботі конференції подано 87 заявок від співробітників із 39 ботанічних садів і дендропарків, вищих навчальних закладів природничого та аграрного профілю різного відомчого підпорядкування України, Казахстану, Литви, Російської Федерації.

Робота конференції відбувалася за такими напрямками:

- проблеми та перспективи інтродукції рослин у ботанічних садах і дендропарках;
- інтродукція, вивчення і збереження рослин *ex situ* та *in situ*;
- рослини в умовах захищеного ґрунту;
- зелене будівництво та ландшафтний дизайн;
- сучасні тенденції захисту рослин у ботанічних садах і дендропарках.

Урочисте відкриття конференції відбулось у головному корпусі Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна. Відкрив засідання директор Ботанічного саду Харківського національного університету О.О. Альохін. Привітали учасників конференції ректор університету д-р соціол. наук, проф., акад. НАН України, чл.-кор. НАПН України В.С. Бакіров; декан біологічного факультету д-р біол. наук, проф. В.В. Жмурко та зав. кафедрою ботаніки канд. біол. наук, доцент Ю.Г. Гамуля. З привітаннями до учасників зібрання та поздоровленнями із 215-річчям Ботанічного саду виступили заступник голови РБСДУ, д-р біол. наук, проф. В.І. Мельник; заступник директора НБС канд. біол. наук М.І. Шумик; секретар РБСДУ канд. біол. наук А.М. Гнатюк; директори та співробітники ботанічних садів та дендропарків України.

У 28 усних та 2 стендових доповідях було висвітлено питання щодо історії створення та утримання колекцій ботанічних установ, зокрема колекцій окремих родів; інтродукції окремих видів, родових комплексів, життєвих форм тощо; збереження зникаючих рослин; транслокації популяцій окремих видів у при-

родних умовах та розвиток інтродукційних популяцій в антропогенно-трансформованому середовищі; сучасні вимоги до уніфікації фенологічних спостережень, картування та інвентаризації об'єктів зеленого будівництва з використанням мобільних геоінформаційних технологій; оцінки ролі та місця окремих колекцій у колекції установи та визначення шляхів їх подальшого розвитку тощо. На засіданні було продемонстровано документальний фільм казахського оператора та режисера Олега Белялова про біологію розвитку видів тюльпана та інших рідкісних видів рослин, які зростають у природних умовах Казахстану. Фільм, який було змонтовано навесні 2019 р., дав змогу побачити унікальні кадри природи Казахстану та викликав щире захоплення фахівців-ботаніків, учасників наукової конференції.

Учасники відвідали експозиції Ботанічного саду, оранжерейний комплекс та природничий музей Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна.

Матеріали доповідей опубліковано у збірнику «Інтродукція рослин: сучасний стан, проблеми та перспективи: Матеріали міжнародної наукової конференції (Харків, 14–17 травня 2019). — Харків: Колегіум, 2019. — 474 с.»

Учасники Міжнародної наукової конференції та сесії РБСДУ ухвалили таке:

1. Вважати проведену конференцію міжнародним науковим форумом та позитивно оцінити її роботу.

2. Відзначити провідну роль ботанічних установ у збереженні фіторізноманіття та продовжити активну роботу зі збереження зникаючих видів рослин *ex situ* та *in situ*, пропагуючи охорону рослин серед різних верств населення.

3. Об'єднати зусилля ботанічних садів і дендропарків для вирішення спільних проблем та питань з утримання та розвитку колекційних фондів. Поповнення колекцій у ботанічних садах і дендропарках здійснювати з урахуванням міжнародних пріоритетів у галузі збереження біорізноманіття. Активно проводити роботу з обміну колекціями та обліку колекційних фондів, визначення окремих видів,

Учасники сесії Ради ботанічних садів та дендропарків України і міжнародної конференції «Стратегії збереження рослин у ботанічних садах та дендропарках» 25—27 лютого 2019 р.

розробки сучасних прийомів і методів розмноження рослин.

4. Рекомендувати ботанічним установам та навчальним закладам різного рівня акредитації здійснювати активну співпрацю з питань екологічного виховання підростаючого покоління, прищеплювати дбайливе ставлення до довкілля та свідоме використання природних ресурсів.

5. Вважати виконаною програму Міжнародної наукової конференції «Інтродукція рослин: сучасний стан, проблеми та перспективи». Доповіді схвалити та відзначити їх високий науковий рівень. Подякувати організаційному комітету конференції за організацію роботи.

6. Опублікувати повідомлення про роботу конференції та розмістити електронну версію матеріалів конференції у відкритому доступі.

Від імені учасників проведених у 2019 р. конференцій РБСДУ висловлює щире подяку

органітетам, зокрема зав. відділу тропічних і субтропічних рослин НБС д-ру біол. наук Людмилі Іванівні Буюн та директору Ботанічного саду Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна Олександрі Олексійовичу Альохіну, а також усім співробітникам ботанічних садів-організаторів за відмінну організацію заходів, цікаві та пізнавальні екскурсії, бездоганно доглянуту територію ботанічних садів, дружню та конструктивну атмосферу спілкування. Дякуємо також керівництву Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна за підтримку Ботанічного саду та сприяння у проведенні конференції та сесії РБСДУ в м. Харкові.

*Голова Ради ботанічних садів
та дендропарків України,
чл.-кор. НАН України, д-р біол. наук, проф.
Н.В. ЗАЙМЕНКО
Учений секретар РБСДУ, канд. біол. наук
А.М. ГНАТЮК*